

VERENIGING "OUD VORDEN" **te Vorden**

VORDENSE KRONYCK

Uitgave van de vereniging "Oud Vorden", opgericht 30 maart 1981.

Tweede jaargang, no 3, april 1983

Oplage 100 exemplaren.

Secretariaat: Mevr. Vreeman, Zuphenseweg 10, Vorden.
Tel. 05752-1253

Bankrelatie: Bonctsspaarbank- Rek.nr.: 92.31.08.394
t.n.v. Vereniging "Oud Vorden"

Ten geleide

Ook dit nummer van de Vordense Kronyck bevat weer "voor elk wat wils". Van diverse onderdelen van het dagelijks leven wordt weer een stukje van het verleden naar voren gebracht. We hopen dat u er veel plezier aan zult beleven.

Onze dank uiteraard aan diegenen die stofvoor dit nummer hebben aangedragen t.w. Mv. Bosman, Hr. B. Bargeman en Hr. D. Kettelerij. En natuurlijk ook aan de heer C. Kluit die het aan hem vertelde op schrift stelde.

De samenstellers,
J.W. de Gruyter
H.G. Wullink.

Veldnamen

Voordat in het begin van de vorige eeuw het kadaster ontstond, waarbij elk stuk grond werd geregistreerd onder letters en nummers, hadden de diverse stukken grond eigenamen.

Deze namen, veldnamen, waren veelal zeer oud en hadden ook een betekenis. Vele namen zijn in de loop der tijden in het vergeetboek geraakt, hetgeen jammer is, omdat zij ook iets over de geschiedenis van het landschap zouden hebben kunnen vertellen. Bij oudere ingezetenen zijn echter nog wel een aantal veldnamen bekend.

Welke leden zouden zich bij de redactie willen aanmelden om dit interessante stukje onderzoek ter hand te willen nemen? Erg lang wachten kan niet meer, de tijd schrijdt voort.

Het gemeente wapen

Bij Koninklijk Besluit van 18 maart 1924 werd aan de gemeente Vorden het recht verleend om het volgende wapen te voeren: "In zilver, een in drie rijen van goud en sabel geschaakt kruis en een schildvoet van sinopel beladen met twee golvende dwarsbalken van zilver".

Reeds in 1816 had de Hoge Raad van Adel aan 43 Gelderse gemeenten, waaronder Vorden, een wapen verleend. De toenmalige burgemeester J.H. Gallée had echter als enige burgemeester geweigerd de wapenbrief in ontvangst te nemen en de bijbehorende leges te betalen, aangezien door de gemeente Vorden geen wapenbevestiging was verzocht. Toen men in 1923 wel een wapen wilde gaan voeren, moest de gemeente daartoe bij H.M. de Koningin een verzoek indienen. De rijksarchivaris van Gelderland, mr. A.C. Bomdam, raadde aan het wapen van de oudst bekende bewoner van het huis "Voerden", het geslacht van Voerden, aan te nemen.

Burgemeester Arriëns werd geadviseerd zich voor een ontwerp tot de heraldicus T. van der Laars te wenden. Na enkele maanden berichtte deze, dat het wapen van het geslacht Vorden bestond uit: "Een in drie rijen geschaakt kruis van zilver en zwart op gouden veld".

Met dat wapen waren de luiken aan de van de weg afgekeerde zijde van het kasteel Vorden beschilderd en het zou als grondslag dienen voor het nieuwe gemeentewapen. Na rijp beraad kwam de tekenaar tot het volgende ontwerp: "In zilver een in drie rijen geschaakt kruis van goud en zwart, opstijgende uit een golvende schildvoet van groen, beladen met twee golvende dwarsbalken van zilver". Deze schildvoet moest in heraldische termen de betekenis "voorde" weergeven, nl. twee zilveren beken die zich door het groene land slingerden.

De Hoge Raad van Adel keurde dit ontwerp, zij het met een geringe wijziging, goed. De heer van der Laars maakte hierop een grote tekening van het nieuwe wapen, welke sedert dien gedurende vele jaren de raadszaal heeft gesierd.

Vorden, 'een braaf dorp

De schoonheid van het Vordense landschap wordt gevormd door een afwisseling van lage weiden en hoge akkers met oude statige bossen. Beekjes doorsnijden het land, terwijl de acht kastelen even zoveel rustpunten vormen.

Dit landschap is historisch gegroeid. De boer was zelf de architect. Dit is niet bewust gebeurd; de bodemgesteldheid bepaalde de bestemming die een bepaald stuk grond zou krijgen. Er is een wisselwerking ontstaan tussen het landschap en de bewoners. Ingrenen in dit landschap zullen met de grootste omzichtigheid moeten plaatsvinden.

Vooraf de vogelrijke heggen en houtwallen die in groten getale het landschap doorsnijden, dreigen aan nieuwbouw en ruilverkaveling ten offer te vallen. In deze oude bossen heeft de oorspronkelijke bosflora een schuilplaats gevonden. Typerend zijn ook de hoge akkers rond het dorp en in de buurtschappen. Toen zich hier een boerenbevolking vestigde, bleken alleen de hoger gelegen gronden geschikt te zijn voor akkerbouw. Deze werden dus ontgonnen en zo ontstonden er ontelbare hooggelegen eenmans enkjes. Bovendien zijn deze bouwwerken in de loop van honderden jaren door het gebruik van plaggenmest nog hoger komen te liggen.

Vóór 1900 was een normale bemesting 60 à 80 karrevrachten plaggenmest per hectare. Eens in de twee of drie jaar kregen de akkers een dergelijke bemesting, waardoor deze enken gemiddeld 1 mm per jaar hoger werden. De dikte van de humuslaag duidt er op, dat deze gronden al heel lang in cultuur zijn.

Onze streek wordt een streek van bossen genoemd. De eigenlijke bebossing dateert van ongeveer anderhalve eeuw geleden, doch in het laatste kwart van de 19e eeuw is de zaak eerst flink aangepakt.

Vóór die tijd werkten de boeren de bebossing zoveel mogelijk tegen, omdat zij de heide nodig hadden als aanvulling van de mestdie uit de potstallen kwam. Op 4 december 1844 werd bij besluit van de markerichters en de geërfden de marke van Vorden opgeheven en werden de gemeenschappelijke gronden verdeeld. Sommige boeren kregen toen stukken tamelijk waardelose grond die op grote afstand van hun bedrijven waren gelegen. Zij plantten daar bomen, opdat ze er niet teveel naar om hoefden te kijken.

Na de landbouwcrisis van 1880 deed het gebruik van kunstmest zijn intrede, waardoor heideplaggen voor de bemesting steeds minder nodig waren.

Vele heidevelden werden toen bebost, andere groeiden dicht met opslag van voornamelijk vliedennen, berken en bospest of Amerikaanse vogelkers en in mindere mate ook met eiken.

Telt men bos en woeste grond bij elkaar op, dan staat Vorden in de Achterhoek na Winterswijk, Gorssel en Laren, met ruim 1300 ha op een goede vierde plaats.

Een en ander uit de kerkelijke registers

Hebben we in de vorige Kronyck een kijkje genomen in de huwelijks- en doopregisters, laten we nu eens kijken in het "register van Doodens in Vorden". Ingevolge het "Placast der Staten van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen" van 16 april 1742 was de kerk verplicht dit register bij te houden. In Vorden was men met het bijhouden van zo'n register al eerder begonnen.

Ook in het dodenboek is de persoonsbeschrijving dikwijls vaag. In het algemeen vond de begrafenis plaats op de 2e of 3e dag na het overlijden, in ieder geval nooit later dan de 5e dag. Werd hiervan afgeweken, dan betrof het een bijzonder geval, zoals het volgende: "Op 19 november 1754 overluid Roedolph van Dorthen op 25 november begraven in de kerk". De dode werd begeleid door 16 dragers en 3 wapendragers, terwijl het doodslaken zes weken op het graf heeft gelegen. Wanneer er iemand was overleden, werd de kerkklok geluid. De dode werd "overluid". Dit overluiden werd vaak door de burens gedaan. Zij kregen daarvoor later in de herberg enige consumpties aangeboden.

Het luiden kon soms wat buitensporige vormen aannemen. Na het overlijden van Maurits Carel G.W. Baron van Ripperda, Heer van Vorden, op 17 maart 1753, heeft men gedurende zes weken de klok geluid, dagelijks van 11 tot 12 uur, van 1 tot 2 uur van 3 tot 4 uur. De aanzienlijken werden in de kerk begraven. Hoe dichter men bij de preekstoel werd begraven, hoe voornamer men werd geacht. De zéér aanzienlijken hadden grafkelders in de kerk.

In 1682 betaalde Arent Frankenmotie zes gulden voor een groeve in de kerk voor zijn zwager Steeck. In 1695 werd Brandenburg voor hetzelfde bedrag in de kerk begraven en in 1696 Renderiek Menckhorst op Schuttenplaats, Willeroeken Blokhuis en de Heer van het Medler en zijn kind. Was een ongeval de doodsoorzaak, dan werd hiervan in de registers speciaal gerept.

"Op 17 februari 1700 Sondagh na middag om 5 uijren is Klein Heiliger sijn soon Dries met een mes doot gestoken aen Hender Abbinck's huys".

"Op 14 november 1716 werd Lambert Lentinck de mulder overluid. Hij is in de vijfervan het Huys te Vorden verdroncken op den 13's nachts".

"Op 14 februari 1716 is Hoge kamp overleden onder het vallen van een boom".

"Op 5 oktober 1727 heeft Lambart Enserinck met sien eigen roer bernselven doot geschoten".

Wel zeer zwaarbezocht werd in 1742 de hoveniervan de Wiersse. Nadat op 13 maarteen van zijn kinderen was overleden, verloor hij op 19 maart én op 20 maart een kind. De laatste twee werden in één kist begraven. De lijdensweg was echter nog niet ten einde, want op 22 maart overleed weer een kind.

Of hier toen wellicht een epidemie heerste is niet duidelijk.

Tot slot: "Den 20 februari 1754 alhier begraven, de vrouw van Kleyn Wantinck uyt Baak, die om 't hoge water na Steenderen niet kon komen".

De Molens

Het stromende water van de Vordense beek zorgde er voor dat de watermolens van de kastelen Vorden en Hackfort konden draaien. De watermolen van Hackfort wordt in 1504 voor het eerst uitdrukkelijk genoemd. De molen raakte echter in verval en in 1899 stond ze geheel buiten gebruik. Aan het eind van de 19e eeuw werd de molen bemaald door Kluvers. In 1905 kwam mulder Oerritsen van Aalten naar Vorden en hij bracht de molen weer opnieuw tot leven.

In de jaren dertig kwam de watermolen weer geheel stil te staan en vanaf 1938 was ze nog slechts opslagplaats. In de 2e W.O. werd na overleg met de Baron van Hackfort besloten

de watermolen weer op te knappen. Molenmaker ten Have klaarde dit karwei. Na de oorlog was het echter al weer gauw gebeurd met het geregeld malen. Een enkele maal werd er nog wel gewerkt, maar in 1952 kwam de molen voorgoed tot stilstand en behoeft nu inmiddels dringend restauratie. Van de Vordense watermolen achter kasteel Vorden resten nog slechts de bakstenen bruggehoofden en wat brokken zandsteen in de beekbedding.

Deze watermolen was omstreeks 1870 als geheel vervallen en buiten gebruik gesteld. Na de 2e W.O. stond alleen nog het gebouwtje, een gevaar voor bezoekers en spelende kinderen. Het werd in de jaren vijftig afgebroken. Ook de standaardmolen die eertijds aan de Molenweg stond is verdwenen. Hij werd reeds genoemd in een akte uit 1387. Deze molen stond eertijds dicht bij het kasteel Vorden en behoorde toe aan de kasteelheer. Op 31 december 1920 werd op de molen het laatste graan gemalen.

Hierna heeft de plaatselijke V.V.V. de molen nog enige tijd in beheer gehad, maar in 1925 kocht de firma ten Have de molen voor de som van f75,- voor de sloop. Het was een van de oudste open staakmolens in Nederland en enkelen van U zullen de laatste mulder Jan Klein Lebbink nog hebben gekend.

Bij het kasteel de Wiersse heeft ook een watermolen gestaan. Deze is eerst bekend vanaf ca. 1600. Veel is er van deze molen niet bekend. De verpondingskaart van 1807 toont nog duidelijk een dubbele molen, maar die van 1811 nog slechts een gebouw links van de beek ten Oosten van het kasteel. Omstreeks 1820 is ook dit gebouw afgebroken. Twee kilometer ten Westen van Huize Medler ligt aan de Vordense beek het erve Meulenbrugge. Van de watermolen die hier ooit heeft gestaan, zijn geen schriftelijke gegevens bekend. De naam op zichzelf is een aanwijzing.

Benedenstreams van de brug die toegang geeft tot het erf, zijn in beide oevers en in de beekbedding palen en funderingsresten aangetroffen. Enkele molens zijn er echter toch nog wel overgebleven. Aan de Zutphenseweg staat een hoge stellingmolen, "de Hoop" genaamd. Deze met riet bedekte en voor enkele jaren geheel gerestaureerde achtkanter van de firma Kluvers werd in 1850 gebouwd.

Tegenover deze molen, aan het einde van de Hertog Karel van Gelreweg, staat de Hackfortmolen. Deze ronde stellingmolen werd gebouwd in 1851 in opdracht van de familie van Westerholt van Hackfort en is nu eigendom van de gemeente Vorden. In Linde staat een beltmolen, die waarschijnlijk in 1856 is gebouwd. De rieten ammanteling dateert van 1890. Het zand voor de bult waarop hij staat, werd door de omwonende boeren bijeen gekruid. Deze molen is eigendom van de coöperatieve vereniging "Ons Belang" en heeft dezelfde naam. Ook de Wildenborch is een molen rijk geweest. In 1894 ging deze molen tijdens een onweer in vlammen op. Hij werd niet herbouwd.

De gebruiken in onze streek

De gebruiken in de Achterhoek verschillen van streek tot streek. De heer Kettelerij, geboren Vordenaar, jarenlang werkzaam geweest op het platteland in de directe omgeving van Vorden als boerenarbeider vertelt in deze rubriek over bijzondere folkloristische gebruiken uit deze streek. De heer Kettelerij, nu woonachtig met zijn vrouw op het Hoe-

tinkhofkan zich nog diverse streekgewoonten bijzonder goed voor de geest halen. Gewoonten, vaak eeuwen oud en onveranderd doorgegeven van de ene generatie op de andere. Tot voor enkele tientallen jaren kwam hierin betrekkelijk weinig verandering. De tijd na de Tweede Wereldoorlog heeft hierin echter veel verandering gebracht en vele van deze oude Saksische gewoonten raken in onbruik of zijn reeds bijna vergeten. Een reden dus om deze gewoonten op te tekenen en zodoende voor het nageslacht te bewaren. Wij zouden hierna graag het woord willen laten aan de heer Kettelerij, aan wiens hand wij in de komende afleveringen willen gaan van het eerste prille leven (de geboorte) tot en met het enige recht, dat aan elk menselijk wezen is voorbehouden, de dood.

De geboorte

Een feestelijke gebeurtenis en als zodanig ook altijd door een ieder ervaren. Toch diende zich men wel te realiseren dat vooral in het buitengebied, dat toch betrekkelijk geïsoleerd lag er de nodige voorzorgmaatregelen genomen dienen te worden, opdat het feest ook werkelijk een feest werd.

Doktoren waren in die dagen nog in lang niet alle gemeenten aanwezig om de geboorte goed te doen laten verlopen. Een taak, die dan ook meestal door een vroedvrouw werd gedaan. Het kraamverzorgstersgedeelte werd gedaan door de vrouw van de eerste "naober", die dus de vroedvrouw assisteerde bij de geboorte. Als het moment van de geboorte zich aankondigde dan moest de a.s. vader lopend of met de fiets naar het dorp, over telefoon beschikte men nog niet, om de vroedvrouw te waarschuwen. U zult begrijpen dat het dus wel zaak was de situatie goed in te schatten, anders kon het gebeuren dat de vroedvrouw te laat was.

Zoals reeds opgemerkt fungeerde de vrouw van de eerste naober als kraamverpleegster en zorgde met de familie dat alle benodigdheden in gereedheid werden gebracht. Als de kleine geboren was, was de taak van de vroedvrouw in principe volbracht. Gedurende het kraambed zou zij nog wel een aantal keren langs komen voor controle, maar daar bleefhet bij. De directe verzorging werd gedaan door de vrouw van de eerste naober, die tweemaal per dag de baby kwam verschonen en de kraamvrouw verzorgde. Soms werd de kraamvrouw extra verwend door de buurt en bracht men haar pannetjes met soep of iets dergelijks. Dit hoeft echter geen gewoonte te zijn.

U moet zich echter wel voorstellen dat het gezinsleven in die dagen, toch wel iets anders verliep als in deze tijd, waarbij het gezin bestond uit vader, moeder en kinderen. Er leefde vaak een aantal generaties bij elkaar, waarbij de vader en moeder op het land werkten en de directe huishouding werd gedaan door oma. Zodra de kleine geboren was ging de nieuwbakken vader op pad om de directe familie op de hoogte te stellen. U zult begrijpen dat dit nogal tijd nam, daar de auto, als deze al bestond, toch zeker geen bezit was van deze mensen, en dus werd het lopen of fietsen. Pas later, en dan spreken we van na 1940 kwamen de geboortekaartjes in zwang. Na 6 tot 8 weken moest de kleine worden gedoopt. De "kleedwagen" werd in gereedheid gebracht door de buurt en gebruikelijk was dat de doopouders met het kind in de kleedwagen naar de kerk werden gebracht. De naamgeving oftewel het vernoemen.

In deze tijden kan het nog wel eens een leuke conflictbron zijn en die dagen bestonden er regels en dus de kans op conflict was wellicht kleiner. De regel was dat indien de eerstgeborene een zoon was, deze werd vernoemd naar de grootvader van vaders kant en als het een meisje was dan diende de grootmoeder van moeders kant te worden vernoemd.

Bij de daarop volgende kinderen volgden andere familieleden (waarbij een overleden oom of tante eveneens vernoemd konden worden.).

Zodra de namen vaststonden ging de vader naar het gemeentehuis voor de aangifte. Hij ging echter niet alleen, maar zou worden vergezeld van de twee belangrijkste naobers, die fungeerden als getuigen. Zodra het officiële gedeelte achter de rug was, dan nodigde hij zijn getuigen uit om met hem in het café op de kleine te drinken. Uiteraard liepen dit soort aangelegenheden wel eens uit de hand en de uitdrukking "het kind laten pissen" is hiermee dan ook voldoende toegelicht. Na de doop van de kleine was het nog eenmaal feest voor de vrouwen van de naobers. Deze werden dan uitgenodigd door de kraamvrouw voor het z.g. "kindje wiegen". Men nam dan allerlei zaken in natura mee, zoals koffie, krentenbrood e.d., die werden aangeboden aan de kraamvrouw.

In het bijzonder het krentenbrood was gebruikelijk en dit werd meegenomen onder de arm. Hieruit is de uitdrukking voortgekomen: "ze loopt meteen krommen arm", wat dus zoveel wil zeggen als, dat men op kraamvisite ging.

Een andere uitdrukking, die hiermee verband houdt is: "We moeten er weer gauw met de kromme arm op uit", wat zoveel betekende als dat een van de buurvrouwen in blijde verwachting was. Als uitdrukking bestaat ook nog: "Hij moest er met de rapklomp op uit". De betekenis van deze uitdrukking kan heer Kettelerij niet goed meer thuis brengen. Wie kent deze betekenis wel?

Zoals reeds opgemerkt, is dit stukje een onderdeel van een reeks van meerdere stukken. Wij kunnen ons echter goed voorstellen, dat er bepaalde details onbesproken zijn gebleven en wij zouden het dan ook reeds zeer op prijs stellen, indien hieruit een soort rubriek ontstaat, opdat het onderwerp zo volledig mogelijk uit de verf komt.

De brandweer in vroeger dagen

't Is tegenwoordig bijzonder rustig in ons dorp Vorden als er ergens brand uitbreekt. Een enkele maal hoor je de sirenes van de uitrukkende brandweerauto's nog, maar vaak ook vertrekken ze met stille trom. Allemaal een gevolg van het zogenaamde stille alarm, meestal zichtbaar bij de vrijwillige brandweerlieden in de vorm van een ontvanger op hun borstzak.

Tot voor enkele jaren terug, toen de brandsirene nog loeide, gaf een brand nogallawaai en verkeer op straat. Iedereen die een beetje "nieuws"-gierig was, racede achter de brandweerauto aan om toch maar niets te missen van het schouwspel. En dan tevens een sta in de weg voor de blussers te zijn, al was dat dan ongewild.

Voor een kleine tweehonderdjaar terug was de betrokkenheid van de bevolking bij een brand nog veel groter dan nu. Ook wellogisch als men bedenkt dat veel huizen en gebouwen voor een groot deel in hout uitgevoerd waren, de rieten daken bevorderden evenmin de brandveiligheid. Die betrokkenheid van de bevolking blijkt ook wel uit de verordeningen die het bestuur van de gemeente (marke of kerspel Vorden) uitvaardigde. Dit reglement dateert uit 1794 en art. 1 luidt:

"In 't dorp Vorden zal voor rekening der mark een bekwame brandspuit benevens de nodige emmers en verder brandgereedschap aangeschaft worden".

Art. 2 bepaald dat de spuit in de kerk of andere bekwame plaats bewaard zal worden en 2 maal per jaar dient te worden gecontroleerd. Ieder der vier brandmeesters heeft een sleutel van het huisje waarin de brandspuit staat, aldus art. 3.

Art. 4 en 5 handelen over de aanstelling van pompers, waterscheppers, lantaarndragers, lieden die de pijp voeren en degenen die de slang dragen.

Art. 8: Een iegelijk, die het ongeluk van brand in zijn huis of schuur mocht krijgen, zoo ook in dat van een ander mocht ontdekken, zal gehouden zijn aanstonds, zoo haast hij dient ontwaar wordt, aan zijne nabuuren daarvan kennis te geven, en openbaar Brand te roepen, op een boete van tien goudguldens.

Art. 9: De koster van het dorp Vorden zal zijn gehouden, zoo ras verneemt dat er Brand ontstaan is, terstond de klok te trekken en daar mede niet ophouden, tenzij daartoe order van de officier op present zijnde Erf-marken-Rigteren gecommiteerdens of Brandmeesteren zal hebben ontvangen, op poene van een Goudgulden, zullende alsdan mede de Brandspuit en Brandgereedschappen, aanstonds door diegene, die tot de brandspuit en Brandgereedschappen, aanstonds door diegene, die tot de brandspuit behooren, naar de plaats van den Brand moeten vervoerd worden, opverbeurte van tien guldens. Terwijl alle ingezetenen van 't Dorp Vorden gehouden zullen zijn, wanneer de Brand in 't Dorp is, als dan terstond voor ofbijhunne deuren te zetten een Ton ofKuij met klaarwater gevuld, voegende daarbij tegelijk, wanneer de Brand bij nacht ontstaan machte, een goede lantaarn met behoorlijk licht waar van zich een ieder zal moeten voorzien, op poene van 4 daalders.

Art. 10 bepaald dat ook paarden bezitters deze beschikbaar moeten stellen.

Art. 11: Gelijk mede niemand zonder onderscheid, mits bereikt hebbende den leeftijd van vijftienjaaren, zal vermogen te weigeren bij den Brand te haaien ladders, haaken, emmers en wat verder tot dempinge van den Brand zal dienstig geoordeeld worden. Ook zal niemand mogen weigeren zich te laten emploieren in de rijen, om de emmers aan en afte geven, op een boete van een goudgulden. En bijaldien iemand reeds in de rijen staande, mogte onder staan buiten order daar uit loopen, zoo zal dezelve insgelijks verbeuren een goudgulden.

Zo zie je maar, iedereen ouder dan vijftien jaar, moest meehelpen.

Veel namen die nu nog bestaan vinden we ook terug in een verslag van een markevergadering op 26 februari 1817 in de Hollandsche Tuin te Zutphen (kastelein Weenink). Aanwezig zijn daar: Markerichters, v.d. Borch van Verwalde en Westerholt van Hackfort. Geerfden, o.a. H. Stroman, J. Mellink, H.J. Wenneker, R. Cornegoor, B. Zweverink, B. Lebbink en Hendrik Berenpas.

Een brief van H.J. Raedt over verhindering wordt voor kennisgeving aangenomen. De vacatures bij de brandspuit worden als volgt vervuld:

Tot brandmeester	Timmerman A. Weenink
Tot pijpvoerder	Hendrik Jan Bosman
Tot pompers	D. Eskes, Wolter Walters Garrit
Tot waterschipper	Aaytink Garrit Elferink Enghert
Aanvoer van brandhaken	Pellenberg, Derk Wolters, F. Hammerman, G.J.Flijm.
Lantaarndragers	Daniel Jimmink, Laurens Maszor

Verder wordt een briefvoorgelezen over de brand in de toren te Vorden in 'tjaar 1817. We laten de brief hier in zijn geheel volgen zoals deze in de markebaeken vermeld wordt.

Brand in de toren te Vorden

Vorden, 22 februari 1817.

Desnamiddagsom halftwee uren bij een sterken wind, hagel- en sneeuwvui, sloeg de blixem in het spits van den toren, staande in het dorp Vorden en al aanstonds ontdekte men brand. Alle mogelijke voorzorgen wierden bij de hand gehouden om den brand te blusschen en het dorp, waarin verscheidene huizen met stroo gedekt, te behouden. De groote brandspuit, door de Mark Vorden aangeschaft, alsook de draagbare brandspuiten van de huizen Vorden, Hackfort en den Bramei wierden aangebracht. Zonder eenig tijdverzuim werd de toren van manschappen voorzien, die hand aan hand het water omhoog bragten; de draagbare brandspuit in het dorp Vorden zich bevindende werd meegenomen, maar men kon daarmede, door de naauwte van den toren den brand niet bereiken.

De meester metselaar Jan Weenink met Hendrik Jan Bosman, Jan Vrugink, Arnoldus Enserink, Berend Boschman, Arend Jebbink, Willem Nordeen meer anderen klommen zoo hoog in het spits van den toren als mogelijk was en maakten van een gewone koperen glazenspuit zoo oordeelkundig en bedaard gebruik, dat daardoor het verspreiden van den brand belet werd, schoon zij zelfs zoover gevorderd was dat deleyen van den toren afvielen en de vlam van buiten doorsloeg, bragten zij het zoover dat men hoop hadde, dezelfde te overwinnen, maar het vuur dat in het spits van den toren, tusschen het houtwerk en de planken, waar men niet konde bijkomen, zich bevond, door de wind weder aangestoken wordende, verhief zich de brand telkens zoodanig, dat men vreesde den toren niet te zullen kunnen behouden en zij zoude waarschijnlijk een prooy der vlammen zijn geworden, zoo men niet door het openslaan van planken een gat aan den toren had gemaakt, zoo hoog men met mogelijkheid kon komen, waardoorvoornoemde Hendrik Jan Bosman, niet zonder levensgevaar vervolgensdeleyen en plllllken ter plaatse daar de brand zich bevond, loswerkte en daardoor middel gaf om tegens ruim halfvijf uren den brand gelukkig te blusschen, waardoor de toren, hoezeer van boven beschadigd, echter zoowel als het dorp behouden is geworden en verder, behaven Hendrik Jan Boschman, die, bij deze zijne zoo lofwaardige als welberadene pogingen, door het afvalen van leyen gekwetst geworden, geen ongelukken hebben plaats gehad. Alle ingezetenen beijverden zich om hunne dienstvaardige hulp toe te brengen.

De heer Marken Richter Baron van Westerholt van Hackfort, die zelfmet zijn brandspuit was toegeschoten, beijverde zich evenzeer als presente gecommiteerden, de Burgemeester en Vice Burgemeester, om alles wat voorzichtig en bedaard beleid toeliet, te bezorgen en in alle onverhoopte gevallen, welke bij den zwaren storm onberekenbare gevolgen hadden kunnen naar zich slepen, te voorzien.

De Burgemeester van het naburige Hengelo aan welke men tijdig kennis had gezonden, waren met twee brandspuiten en een groot aantal manschappen, reeds ten halfvieren uren ter onzer hulp overgekomen. Aan deze, evanals aan allen, die zoo prompt als ijverig en onverdroten ter onzer bijstand toesnelden en werkzaam waren, betuigen wij alle onzen hoogsten en verschuldigsten dank.

Uit het archief Markebaeken van Gemeente Vorden.

Betjen van 't Weavershuus

Betjen van 't Weavershuus hef trouwplannen. Op zich niks gin besonders maor Betjen leafden met twee breurs, die ongetrouwd waarn, en Marten en Sernardus heitten. Dizze mansluu hadd'n zich altied inedach umme röstug met zien drieen wieter te können leaven, vrend volk hadd'n zee liever neet bij de voore, zee redd'n zich bes zo.

Zee hadd'n 'n klein weaverijken an huus, un stuk of wat melkbeeste, un paarvarkens en un goeie dattug hoender. Wieters hadd'n ze nog un aardugge lappe grond, zodoende waam zee 'n gansen dag druk in de weerummede boel in de riego te holl'n. Betjen, die 't warkgoed uut de bande kwietkon wodd'n, zörgen d'rveurd'at 'taltiedkas was in 't veurhuus. Näöst 't gewone wark als potkock'n, dweil'n, stof atveagen en wassen zörgen zee ok nog veur 'n hof. Op tied wier d'r eput enezaaiden zee had zodoende in 'n zomer altied verse gruunte zat en in de winter waarn de zoerkoolpötte goed evuld, net zo goed as de bonen en andivie in 't zolt. 't Leaven was goed zo met mekare, wat zoll'n ze nog meer.

En dan opens vetelt Betjen eur dat ze wil trouwen! De beide breus schrokken zich zowat un bereurte too zee **at** heurn. Maor jao, as de leefde in 't spel kump is t'r gin holl'n meer an, dus mossen zee de boel maor gaon vedeil'n.

In 't Galgengoor hadd'n zee nog un läpken grond dat eigendom van eur drieen was, dat hadd'n zee al 's van un tante e-orven. Juus op dit stuksken grond had Betjen in stille eur zinnen ezet. Maar de beide breus, ok neet gek, dachten: "I'j nemt ons te pakken, dus wi'j ow ok!"

D'r was nog un ander stuksken grond. Dit ston in de koopakte aldus beschreven: "land en weide, groot zes en dertig roeden, zestig ellen, geschat op een huurwaarde van twee gulden vijftig centen". Dit lei in 'tzo geneumde "Kleine Veld", ten Oosten van ... ten Westen van... ten Noorden van... en ten Zuiden van...afijn i'j wet wel. En dit stuksken kreeg Betjen toe-edeild!

Betjen is etrouwd, heft'r ewarkt, de pot ekokt, de wasse edaon, de boel klaar eholl'n, in 't kot ezeg alles an kant eholl'n. Zee leaven d'r heel gelukkug en tevreane daor op eur eigen stuksken grond.

Maor as i'jluu vandage an 'n dag nog 's deur 't "Lekkebekje" fietst of wandelt, denk dan nog 's an Betje en eur beide breurs. Want de oaverlevering zeg nameluk dat de beide breurs eur indertied heb laoten gaon met de opmarking: "Lekker he Betje" (dat geet ow neuze veurbij).

Dus of't toch "Lekkerbetje" mot weazen, dat is iets wat mien nog altied bezug hölt as ik deur 't "Lekkebekje" fletse.

'n andere Betje.

P.S. Bovenstaand verhaal ontving de redaktie van Mevr. Bosman, 't Vaarwerk, waarvoor onze hartelijke dink. Uit een andere bron vernamen we dat het "Lekkebekje" omstreeks 1600 als "Lekkebeetjen" wordt aangeduid. Voorreacties of toelichtingen hierop houdt de redaktie zich gaarne aanbevolen.

Eekschillen

Alleen de ouderen van de lezers zullen deze bezigheid nog in werkelijkheid hebben meegemaakt. Het is nu een van de werkzaamheden die tegenwoordig niet meer gedaan worden in onze Achterhoek en ook elders niet. Vroeger was elke bosbezitter (groot of klein) daar in de maand mei een aantal weken mee bezig. Eekschillen wil in feite zeggen eikschillen. De schors van de eik werd toen vanwege zijn hoge looistofgehalte (10-15%) gebruikt bij de looijing van huiden tot leer. Deze eiken schors werd daartoe gemalen en daarna "run" genoemd. "Rungaar" leder was leer wat in eikenschors goed doorgelooid was. Maar dit stukje beperkt zich tot de winning van deze run. Deze winning van de eikenschors vond plaats in de maand mei (ook wel schilmaand genoemd) daar het hout dan het meeste sap bevatte en men de bast het gemakkelijkst van het hout kon verwijderen. Het hout dat hiervoor werd gekapt was jong eikehout (9-10 jarig). Om ieder jaar dezelfde productie te verkrijgen kapte men elk voorjaar 1110 van liet beschikbare areaal. Nadat de stammen omgehakt waren, werden deze op maat afgekort (60 à 70 cm.) een "Deaventer maote was iets langer dan een "Zutphense".

Op een daarvoor getimmerde "klopbank" werd het hout zolang geklopt tot de bast los liet en men deze met een haak, die achter aan de klophamer op klopbijl zat, erafkon trekken. Misschien hebt u dit voor het maken van een fluit ook wel eens met het hout van de lijsterbes gedaan.

Dit loskloppen ging het best met "lage wind" (=Z.W. wind). Als er "vennedamp" was ging het niet zo best en werd het werk meestal gestaakt. Deze "vennedamp" was afkomstig van het veenbranden in Overijssel, denk aan Vriezeveen, dat ook omstreeks deze tijd gebeurde. Dat betekende dus dat hier een N.O. wind waaide, schijnbaar was deze te droog voor de bewerking van het hout.

De basten werden aan bossen gebonden evenals het hout. Dit schone hout werd onderscheiden in het dunne schelhout dat, aan bossen gebonden, werd verkocht en het dikker "tal"- of "duizendhout" (duizend in een voer). Dit laatste was veel meer waard.

De basten (het eek dus) werd verkocht aan de handelaar die het opsloeg in de "eekschuur". Zo'n eekschuur stond hier in Vorden bijv. achter café "De Zon" waarvan de eigenaar, de heer Meijer, in hout en eek handelde.

Het tal- of duizendhout werd vaak naar de IJselgebracht (uiteraard met paard en kar). Bij de Bronsbergen was toen een belangrijke aanlegplaats voor de schepen die het hout naar het Westen van het land vervoerden om daar als brandhout dienst te doen. Met de opkomst van de chemie en daardoor modernere looistoffen (chroomlooiing) werd de belangstelling van de looierijen voor deze run steeds minder. Een lonende exploitatie werd daardoor niet langer mogelijk en zo is ook dit "ambacht" in onmin geraakt.

PAND 'T HOGE 26, WAT NU GERESTAUREERD WORDT.

